

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א
בס"ד, כ"א סיוון התשפ"ו

חולין ל"ז – היתר שחיטת בהמה מסוכנת

שאלות:

1. שי שחט במהירות עז שהיתה נראית חולה, והיא בעטה ברגל ברפלקס אחרי השחיטה, אפשר להניח שהיא כשרה?

דין שחיטת בהמה מסוכנת

- המשנה דנה בדין שחיטה של בהמה "מסוכנת" (בהמה חולה שעומדת למות):
 - **רבן שמעון בן גמליאל אומר:** הבהמה לא כשרה, אלא אם כן היא פירכסה במהלך השחיטה גם ברגל הקדמית ("ביד") וגם ברגל האחורית. אחרת זה אומר שהיא לא באמת היתה חיה לפני השחיטה.
 - **רבי אליעזר אומר:** שמספיק אם הדם זינק (קלח בכוח) ממקום השחיטה.
 - **רבי שמעון אומר:** שלפי שיטת **רבי אליעזר** אם אדם ששחט בהמה מסוכנת בלילה, ובבוקר מצא שקירות בית השחיטה (הצוואר) מלאים בדם – הבהמה כשרה. זה מוכיח שהיא זינקה.
 - **חכמים אומרים:** שהבהמה כשרה אם היא פירכסה או ביד, או ברגל, או שכשכשה בזנבה.
 - הדינים האלו שווים גם בבהמה דקה (כבשים ועזים) וגם בבהמה גסה (פרות).
 - בבהמה דקה, אם היא רק פשטה את רגלה הקדמית במהלך השחיטה אבל לא החזירה אותה – הבהמה פסולה. הסיבה לכך היא שהתנועה הזו היא רק הוצאת נפש ולא פירכוס של חיים (בבהמה גסה היא כשרה).
 - הצורך בסימנים האלו הוא רק בבהמה שהייתה מסוכנת. אבל אם היא הייתה בחזקת בהמה בריאה, היא כשרה לחלוטין גם אם היא לא פירכסה בכלל בשעת השחיטה.
2. יגל רוצה להחמיר ולא לאכול בשר מבהמה שהתעורר לגביה ספק הלכתי, יש לזה מקור?

המקורות בתורה להיתר אכילת בהמה מסוכנת

הגמרא מבררת מה המקור שבהמה מסוכנת מותרת באכילה אחרי השחיטה:

- הסיבה לכאורה לאסור היא לפי הפסוק: "זאת החיה אשר תאכלו" – משמע שדווקא בהמה שהיא "חיה" (יכולה להמשיך לחיות) מותרת באכילה, אבל בהמה מסוכנת (שלא יכולה להמשיך לחיות) אסורה. (הלימוד הוא כפי הנראה מכך שהמשך הפסוק אומר 'מכל הבהמה אשר על הארץ' וכמו שאומר הרלב"ג שגם חיה וגם בהמה זה שם כללי גם לחיות וגם לבהמות, לכן מסתבר שהמילה החיה מיותרת לדרשה).
- והגמרא מביאה ארבעה נסיונות כמעט עד סוף הדף, למצוא מקור להיתר אכילה של בהמה מסוכנת: הניסיון הראשון נדחה והבאים אחריו נשארים בתוקף.

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א

- **מקור ראשון** (מדין נבלה): התורה אומרת "לא תאכלו כל־נבלה". אם בהמה מסוכנת הייתה אסורה עוד בחייה, למה צריך לאסור נבלה לאחר המוות? הרי היא כבר אסורה!
 - הגמרא **דוחה** את הניסיון: כי אולי המושג "נבלה" חל על הבהמה המסוכנת כבר בחייה מהרגע שהיא מסוכנת? הגמרא **משיבה** שלא, כי כתוב בפסוק "וְכִי־יָמוּת מִן־הַבְּהֵמָה... הַנֶּגַע בְּנִבְלָתָהּ", ומוכח שרק לאחר מיתה היא נקראת נבלה.
 - הגמרא **מקשה** שוב: אולי היא אסורה מחיים באיסור עשה (מתוך הפסוק "זאת החיה"), ולאחר המוות נוסף עליה איסור לא תעשה של נבלה, ממילא הפסוק לאסור נבלה לא מיותר? ולכן לא הצלחנו להוכיח, שמסוכנת מותרת.
- **מקור שני** (נסיון דומה מדין טרפה): התורה אומרת "וּבֶשֶׂר בְּשֶׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ". אם בהמה מסוכנת (שגופה שלם) אסורה, קל וחומר שבהמה טרפה (שיש לה חיסרון) אסורה! למה התורה הייתה צריכה לכתוב איסור מיוחד על טרפה? מוכח שמסוכנת מותרת. ההוכחה הזו תשרוד לאחר נסיונות הדחייה.
 - הגמרא **מנסה לדחות** את הניסיון: אולי "טרפה" ו"מסוכנת" זה אותו דבר, והתורה רצתה שנעבור עליהם גם בעשה וגם בלא תעשה, וממילא הפסוק בטריפה לא מיותר? ואם תאמר: אם ככה, למה צריך גם את איסור נבלה? קל וחומר שאם טריפה אסורה נבלה אסורה? **התשובה** היא, אולי כדי שמי שיאכל נבלה לאחר מותה יעבור בשני לאווים ועשה.
 - הגמרא **מנסה לפרוך** את הדחייה ולהוכיח שטריפה ומסוכנת הם לא אותו דבר: כתוב בפסוק: "וְחָלַב נְבֵלָה וְחָלַב טְרֵפָה יַעֲשֶׂה לְכָל־מְלֹאכָה וְאָכַל לֹא תֹאכְלוּהוּ". הפסוק הזה בא ללמד שאיסור נבלה ואיסור טרפה חלים על איסור חלב, שנאמר 'כל חלב וכל דם לא תאכלו' (מי שאוכל חלב של נבלה או טרפה חייב שתיים).
 - והוא טרפה ומסוכנת הן אותו הדבר, התורה לא הייתה צריכה לכתוב את המילה "נבלה" בפסוק הזה. היינו לומדים בקל וחומר: אם מחיים (כשהיא מסוכנת/טרפה) האיסור חל על החלב, בטח שלאחר מותה (כשנעשית נבלה) האיסור חל על החלב! מכך שהתורה כתבה איסור אכילה גם על נבלה, מוכח שאי אפשר ללמוד מטריפה בקל וחומר לנבלה שלא נטרפה (אלא מתה מחולי = מסוכנת). ומכאן שמסוכנת וטריפה זה שני דברים שונים. טריפה נובעת מחסרון בבהמה ולא מקרבה למוות. ואם כן יש לנו הוכחה שמסוכנת מותרת, מייתור הפסוק לגבי טריפה!
 - **מר בר רב אשי** **מנסה** לדחות את ההוכחה: אולי באמת טריפה ומסוכנת זה אותו דבר, והפסוק היה צריך לכתוב נבלה בשביל מקרה שבו הבהמה נחתכה לשניים ("עשאה גיסטרא") והפכה לנבלה מיד בלי להיות מסוכנת קודם, ללמד שהחלב שלה אסור? הגמרא **דוחה** את הדחייה ואומרת שגם במקרה כזה היא הייתה מסוכנת לזמן קצר מאוד לפני שהחיתוך הושלם.
- **מקור שלישי** (מייתור המילה "חלב"): למה התורה כתבה "חלב נבלה וחלב טרפה" ולא כתבה "חלב נבלה וטרפה"? מכאן לומדים שיש שני מקרים שונים ויש בהמה שחלבה אסור אבל בשרה מותר, וזו בהמה מסוכנת (שרק חלבה אסור, אבל בשרה מותר באכילה בניגוד לטרפה שבשרה אסור).
- **מקור רביעי** (מדברי הנביא יחזקאל): הנביא יחזקאל אומר: "וְאָמַר אֲהֵה ד' אֱלֹקִים הִנֵּה נִפְשֵׁי לֹא מְטַמְּאָה וְנִבְלָה וְטְרֵפָה לֹא־אֹכְלֹתֶי מִנְעוּרִי וְעַד־עֲתָה". לא ייתכן שיחזקאל משתבח שהוא לא עשה איסורים ברורים...

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א

- הגמרא מפרשת: "ונבלה וטרפה לא אכלתי" – הכוונה היא שיחזקאל מעולם לא אכל בשר "כוס כוס" (כלומר, בשר של בהמה מסוכנת שהזדרזו לשחוט אותה לפני שתמות). אם בהמה מסוכנת הייתה אסורה מן התורה, מה הגדולה של יחזקאל בכך שלא אכל אותה? מוכח שמסוכנת מותרת מן התורה, ויחזקאל החמיר על עצמו כמידת חסידות.
 - הגמרא מפרשת גם את המעלות הנוספות של יחזקאל, למה הוא התכוון כשהוא אמר שנפשו לא מטומאה, ושהוא לא אכל בשר פיגול, שהוא לא אכל מבהמה שהתעורר לגביה ספק הלכתי, או מבהמה שלא הפרישו ממנה את הזרוע הלחיים והקיבה, למרות שיחזקאל היה כהן ויכל לאכול גם ללא הפרשת המתנות.
3. הבהמה של ישראל לא מצליחה לעמוד, כדאי לשחוט אותה מהר לפני שתמות?

הגדרת בהמה מסוכנת

- הגמרא מבררת איך מגדירים בהמה כמסוכנת:
 - **רב יהודה אמר בשם רב**: כל בהמה שמנסים להעמיד אותה והיא לא מסוגלת לעמוד בעצמה.
 - **רב חנינא בר שלמיא אמר בשם רב**: שהכלל הזה נכון, אפילו אם יש לה כח בשיניים והיא מסוגלת ללעוס חתיכות עץ – מכיוון שהיא לא עומדת, היא מוגדרת כמסוכנת.
 - **רמי בר יחזקאל אמר**: אפילו אם היא מסוגלת ללעוס קורות עץ גדולות.
- הגמרא אומרת שבסורא שנו את הדברים הללו כתוספת של **רב חנינא בר שלמיא ורמי בר יחזקאל על דברי רב יהודה בשם רב**. ואילו בפומבדיתא שנו **שרב יהודה** עצמו אמר את התוספת של לעיסת העצים בשם **רב**.
- תלמידי **רב סיפרו לשמואל שרב** אמר סימנים נוספים לפירכוס של הבהמה: אם היא גועה (משמיעה קול), או מטילה גללים, או מכשכשת באוזנה בשעת השחיטה – זה נחשב פירכוס והיא כשרה.
- **שמואל חלק** ואמר: האם אבא (כינוי כבוד לרב) היה צריך להגיע לכשכוש באוזן כדי להכשיר, הרבה פחות מזה נדרש? לדעת **שמואל**, כל דבר שלא נגרם באופן אוטומטי מיציאת הנפש כבר נחשב פירכוס שמתיר בהמה, והגמרא בדף הבא תפרט על מה מדובר.